

Ivan Gambiroža
Josip Jukić
Dinko Marin
Ana Mesić

MOJA ZEMLJA¹

Radna bilježnica iz geografije za peti razred osnovne škole

6. izdanje

2024.

Nakladnik

ALFA d. d. Zagreb

Nova Ves 23a

Za nakladnika

Ivan Petric

Direktorica nakladništva

mr. sc. Daniela Novoselić

Urednik za Geografiju

Marko Labus

Recenzija

dr. sc. Nina Lončar

Ružica Ivanković Ciotti

Manuela Margetić Longin

Lektura

Kristina Ferenčina

Korektura

Marina Novak

Likovno i grafičko oblikovanje

Zorica Adamović

Ilustracija

Marina Ćurković

Izrada karata

Slaven Tomakić

Fotografija

Ivan Gambiroža

arhiva Alfe

www.shutterstock.com

Tehnička priprema

Alfa d. d.

Tisak

Tiskara Zelina d. d.

Proizvedeno u Republici Hrvatskoj, EU

Drugi obrazovni materijal odobrila je Agencija za odgoj i obrazovanje od **3. lipnja 2019.:** **KLASA: 602-09/19-01/0021,**
URBROJ: 561-03-03/9-19-02

© **Alfa**

Ova knjiga, ni bilo koji njezin dio, ne smije se umnožavati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

SADRŽAJ

1. PRVI GEOGRAFSKI KORACI	4
1.1. ŠTO UČITI I KAKO SE SLUŽITI RADNOM BILJEŽNICOM	4
2. UVOD U GEOGRAFIJU	6
2.1. Što je geografija?.....	6
3. NAŠ PLANET ZEMLJA	8
3.1. Oblik i veličina Zemlje	8
3.2. Razmještaj kopna i mora	10
3.3. Rotacija Zemlje	13
4. GEOGRAFSKE KARTE	15
4.1. Kako se izrađuju geografske karte?	15
4.2. Geografska mreža	17
4.3. Mjerilo i vrste geografskih karata	20
4.4. Orijentacija	22
5. NAŠA DOMOVINA HRVATSKA	24
5.1. Geografski položaj Republike Hrvatske	24
5.2. Oblik, granice i državni simboli Republike Hrvatske	28
5.3. Geografska raznolikost Republike Hrvatske	31
6. RELJEF – RAVNINE I NERAVNINE NA ZEMLJI	34
6.1. Reljef i reljefni oblici	34
6.2. Građa Zemlje i oblikovanje reljefa unutarnjim procesima	36
6.3. Kako vanjski procesi mijenjaju reljef?	38
6.4. Ostali oblici reljefa	41
6.5. Reljefna obilježja dinarskog prostora	43
6.6. Obalom i podzemljem dinarskog prostora	45
6.7. Reljef Nizinske Hrvatske	47
7. VODE NA ZEMLJI	49
7.1. Raspodjela voda na Zemlji	49
7.2. Vode na kopnu – tekućice	52
7.3. Rijeke Hrvatske	54
7.4. Jezera i močvare	57
7.5. Svojstva i bogatstva mora	60
7.6. Gibanja mora	63

1.1. ŠTO UČITI I KAKO SE SLUŽITI RADNOM BILJEŽNICOM

Pred tobom je radna bilježnica iz geografije Moja Zemlja 1, koja će ti biti suputnik u 5. razredu. Smatraj je prijateljicom koja će ti pomoći u utvrđivanju novih nastavnih sadržaja. Što je češće budeš rješavao/rješavala, brže ćeš dolaziti do novih spoznaja.

Većinu odgovora možeš pronaći u udžbeniku i neka ti je to podsjetnik za prve geografske korake. Svakako zaviri i u naslove fotografija i geografskih karata. Možda ćeš ponekad trebati uložiti i dodatan trud za pronalazak odgovora, ali to shvati kao malo istraživanje. Osim toga, nemoj zaboraviti na ključne pojmove na kraju udžbenika, jer ti oni mogu puno pomoći.

Sigurni smo da će ti ova radna bilježnica omogućiti širenje znanja o zavičaju, domovini i čitavom svijetu, kako bi postao/postala pravi mali geograf.

2.1. ŠTO JE GEOGRAFIJA?

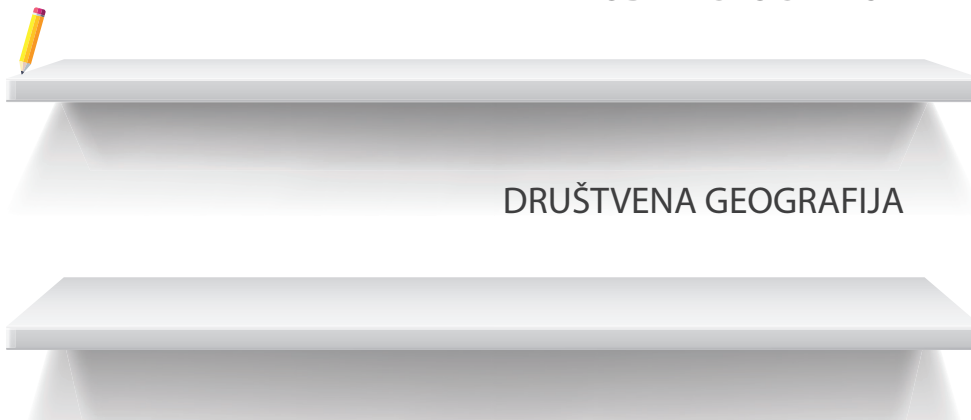
1.

Pomozi vrijednom prijatelju posložiti knjige koje je prelistao na pripadajuće mjesto na polici.

Upiši naslove knjiga na odgovarajuću policu.

PRIRODNA GEOGRAFIJA

DRUŠTVENA GEOGRAFIJA

2.

Poveži lijevi i desni stupac upisivanjem odgovarajućeg slova iz lijevog stupca na praznu crtu u desnom stupcu.

Geografi uočavaju probleme u prostoru oko sebe i nude rješenja.

A. Gužva na autobusnim linijama prema susjednom gradu	_____ Izgradnja nasipa
B. Povećana količina otpada	_____ Prijedlog za proširenje škole i školske dvorane
C. Poplave svakih nekoliko godina	_____ Izgradnja reciklažnih dvorišta
D. Izgradnja nekoliko novih zgrada u jednoj gradskoj četvrti	_____ Izgradnja prigradske željeznice

3.

Navedi barem jedan prostorni ili ekološki problem koji postoji u mjestu u kojem živiš (ili njegovoj okolini) te predloži kako bi se on barem djelomično riješio.

4.

Lijevo, desno, gore, dolje, za geografske pojmove dovoljno je polje!

Pronađi zadane pojmove u osmosmjerci.

GEOGRAFIJA / PRIRODA / ČOVJEK / PROSTOR / KARTA / DOMOVINA / SVIJET / ZNANJE

K	A	R	T	A	B	Č	B	M	E
S	M	A	B	A	K	O	E	A	R
E	J	D	D	H	J	V	V	N	A
NJ	A	O	N	E	H	J	U	I	S
A	P	R	Z	E	T	E	A	V	V
N	D	I	H	I	M	K	P	O	I
Z	P	R	O	S	T	O	R	M	J
S	P	P	V	A	F	Z	S	O	E
I	K	D	T	D	N	A	T	D	T
G	E	O	G	R	A	F	I	J	A

Sastavi tekst od najmanje tri rečenice u kojima ćeš upotrijebiti zadane pojmove kako bi opisao/ opisala što je geografija i čime se bave geografi.

3.1. OBLIK I VELIČINA ZEMLJE

1.

Sljedeće zadatke riješi uz pomoć priložene fotografije.

Odakle je snimljena Zemlja?

Ova snimka dokazuje da Zemlja ima oblik

2.

Sljedeće zadatke riješi uz pomoć slike.

Umanjeni i pojednostavljeni prikaz Zemlje
predočen na slici naziva se _____.

Crvenom bojom na slici ucrtaj Zemljinu os.

Na prazne crte upiši nazive Zemljinih polova.

3.

Dopuni sljedeće rečenice odgovarajućim pojmovima.

Zamišljena kružnica jednako udaljena od Zemljinih polova naziva se

_____ ili _____.

Opseg Zemlje prvi je izračunao geograf _____.

4.

U sljedeća dva zadatka poveži lijevi i desni stupac upisivanjem odgovarajućeg slova iz lijevog stupca na praznu crtu ispred desnog stupca.

A. Poveži obilježje s pripadajućim dimenzijama Zemlje i ekvatora. Četiri su dimenzije pogrešne.

B. Poveži događaje s godinom u kojoj su se zbili. Tri su godine višak.

a) opseg ekvatora _____ 510 000 000 km²

a) ljudi na Mjesecu _____ 1957.

b) površina Zemlje _____ 40 000 m
 _____ 510 000 000 km
 _____ 40 000 km²
 _____ 40 000 km
 _____ 510 000 000 m

b) prve snimke iz svemira _____ 1958.
 _____ 1959.
 _____ 1968.
 _____ 1969.

5.

U sljedećim su rečenicama podebljani pojmovi odvojeni kosim crtama. U svakom paru zaokruži pojam koji je točan.

Putovanje **Ferdinanda Magellana** / **Kristofora Kolumba** započelo je 1519. godine iz Portugala prema **zapadu**/**istoku**. Putovanje je završilo 1522. kada se **čitava posada vratila**/**dio posade vratio** u polaznu luku. Zemlja nema oblik savršene kugle, već je **ispupčena**/**spljoštena** na ekvatoru, a **ispupčena**/**spljoštena** na polovima, što je posljedica vrtnje Zemlje oko svoje osi.

3.2.

RAZMJJEŠTAJ KOPNA I MORA

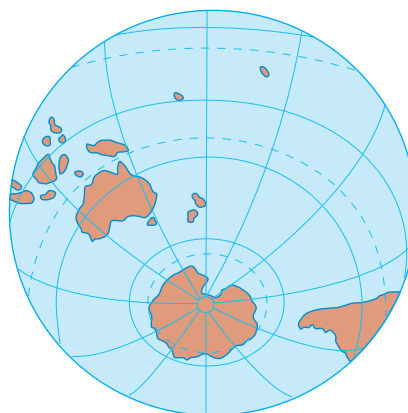
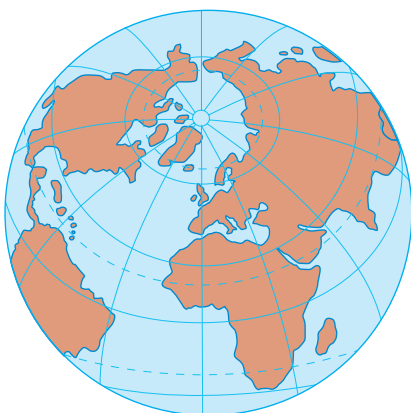
1.

Sljedeći zadatak riješi pomoću prikazanih crteža.

Priloženim crtežima Zemljinih polutki pridruži odgovarajuće slovo. Dva su slova viška.

- A. kopnena polutka – udio kopna 49 %
- B. vodena polutka – udio mora 92 %
- C. kopnena polutka – udio kopna 51 %
- D. vodena polutka – udio mora 91 %

2.

U sljedećim su rečenicama podebljani pojmovi odvojeni kosim crtama. U svakom paru zaokruži pojam koji je točan.

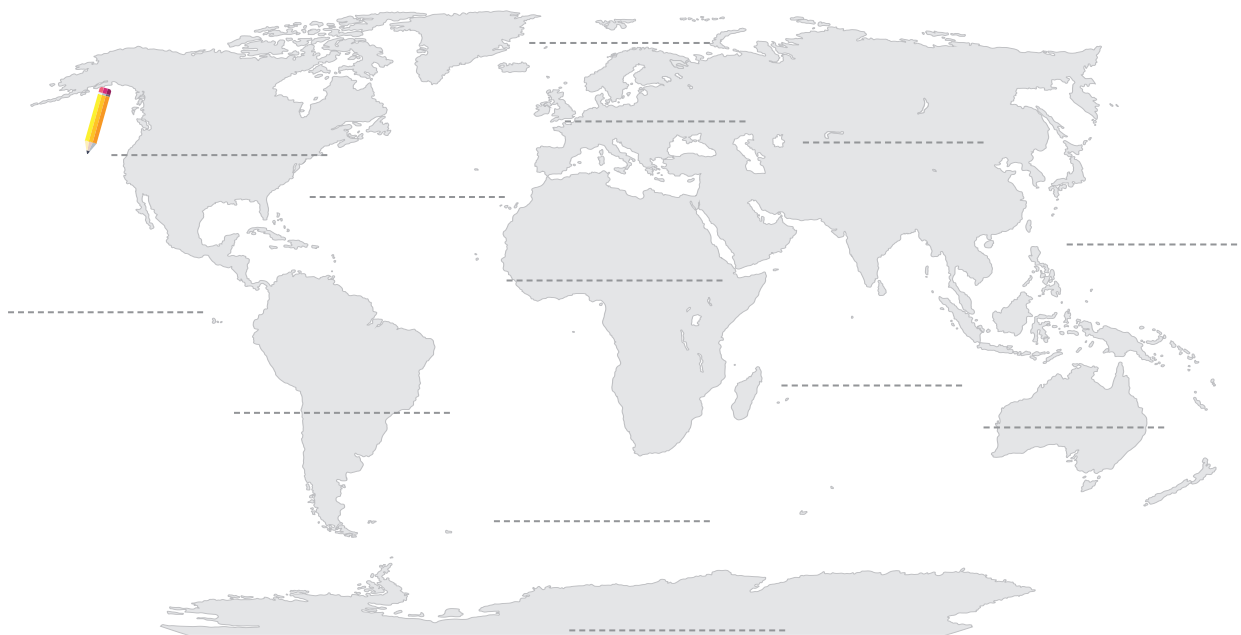
Površina Zemlje iznosi **510 milijuna km²** / **149 milijuna km²** od čega na kopno otpada **30 %** / **29 %**,

a na more **71 %** / **70 %**. Dakle, površina prekrivena vodom **veća je** / **manja je** od površine kopna.

3.

Sljedeće zadatke riješi uz pomoć geografske karte.

- A. Na isprekidane crte upiši imena oceana i kontinenata.
- B. **Plavo oboji** kontinente Novog svijeta, a **crveno** kontinente Starog svijeta.
- C. Slovom **A** označi otok Grenland, a slovom **B** kontinent koji nema stalnih stanovnika.
- D. Upiši slovo **C** na kontinent na kojem se nalazi Hrvatska.
- E. Slovom **D** označi kontinente koje presijeca ekvator.

4.

Poredaj kontinente po veličini, tako da broj 1 označava površinom najveći kontinent, a broj 7 najmanji.

Afrika	
Europa	
Sjeverna Amerika	
Antarktika	
Azija	
Južna Amerika	
Australija	

5.

Dopuni rečenice odgovarajućim pojmom.

Najveći dijelovi svjetskog mora nazivaju se _____ .

Najveće kopnene cjeline okružene oceanima su _____ .

Najveća jedinstvena kopnena cjelina na Zemlji je _____ .

6.

U sljedećim zadacima samo je jedan točan odgovor. Zaokruži slovo ispred točnog odgovora.

A. U kojem se oceanu nalazi najveća otočna skupina Oceanija?

a) u Atlantskom oceanu

b) u Indijskom oceanu

c) u Južnom oceanu

d) u Tihom oceanu

B. Zaokruži slovo ispred skupine kontinenata koje presijeca ekvator.

a) Australija, Afrika, Azija

b) Australija, Južna Amerika, Azija

c) Južna Amerika, Afrika, Australija

d) Južna Amerika, Afrika, Azija

7.

U sljedećem zadatku poveži lijevi i desni stupac upisivanjem odgovarajućeg slova iz lijevog stupca na praznu crtu ispred desnog stupca. Jedan je opis višak.

A. najdublji ocean _____ Antarktika

B. kontinent bez stalnih stanovnika _____ Sjeverna Amerika

C. ocean koji oplakuje obale triju kontinenata _____ Tihi ocean

D. ocean koji oplakuje obale dvaju kontinenata _____ Indijski ocean

E. najveći kontinent Novog svijeta

3.3. ROTACIJA ZEMLJE

1. Dopuni sljedeće rečenice odgovarajućim pojmovima.

Zemljino gibanje oko vlastite zamišljene osi naziva se _____.

Za jedan puni okret oko svoje osi Zemlji su potrebna _____ sata, a jedna od njezinih posljedica jest izmjena _____ i _____.

Uzak pojas koji razdvaja dnevnu i noćnu polovicu Zemlje naziva se _____.

2. Sljedeće zadatke riješi ucrtavanjem pojedinosti na dječakov globus.

Pomozi dječaku na slici da proširi znanja o rotaciji Zemlje.

Crnom bojom ucrtaj Zemljinu zamišljenu os.

Crvenom bojom označi ekvator.

Plavom strelicom ucrtaj smjer rotacije Zemlje.

3.

U rečenicama su podebljani pojmovi odvojeni kosim crtama. U svakom paru zaokruži pojam koji je točan.

Razdoblje koje je Zemlji potrebno da napravi puni krug oko svoje osi naziva se **Sunčev dan** / **Sunčev sat**. Sunce se prividno kreće u smjeru **rotacije Zemlje** / **smjeru suprotnom od rotacije Zemlje**.

Sunce se prividno kreće od **zapada prema istoku** / **istoka prema zapadu**.

4.

Sljedeće zadatke riješi pomoću priložene geografske karte.

Plavom bojom zaokruži ime grada u kojemu će prvo svanuti dan.

Zelenom bojom zaokruži ime grada u kojemu će najkasnije svanuti dan.

U kojemu će od označenih gradova najprije nastupiti noć?

Gdje će prije svanuti novi dan: u Zagrebu ili u Méxicu? Objasni svoj odgovor.

5.

Objasni svojim riječima.

Objasni pojam *prividno kretanje Sunca*.

Navedi najmanje dva razloga zbog kojih je Sunce od iznimne važnosti za život na Zemlji.

4.1. KAKO SE IZRAĐUJU GEOGRAFSKE KARTE ?

1.

Dopuni sljedeće rečenice odgovarajućim pojmovima.

Umanjeni, pojednostavljeni prikaz Zemljine površine na ravnoj plohi naziva se

_____. Znanost koja se bavi proučavanjem karata naziva se

_____, a ljudi koji izrađuju karte nazivaju se _____.

Zbirku geografskih karata nazivamo _____.

2.

U sljedećem zadatku samo je jedan točan odgovor. Zaokruži slovo ispred točnog odgovora.

Izobate su:

- a) crte koje povezuju mjesta iste širine
- b) crte koje povezuju mjesta iste dubine
- c) crte koje povezuju mjesta iste visine

3.

U sljedećem zadatku poveži lijevi i desni stupac upisivanjem odgovarajućih slova iz lijevog stupca na praznu crtu ispred desnog stupca.

A. jezera _____ prirodno-geografski sadržaji

B. prometnica

C. reljef _____ društveno-geografski sadržaji

D. rijeke

E. zgrada

F. zračna luka

4.

Razmisli i odgovori na sljedeća pitanja.

Što vjernije prikazuje Zemlju: globus ili geografska karta? Objasni svoj odgovor.

5.

Izradi vlastitu geografsku kartu svijeta, oboji svaki kontinent drugom bojom te izradi tumač karte u kojem ćeš objasniti što označava pojedina boja. Upiši imena oceana na kartu.

4.2. GEOGRAFSKA MREŽA

1.

Sljedeće zadatke riješi uz pomoć priložene geografske karte.

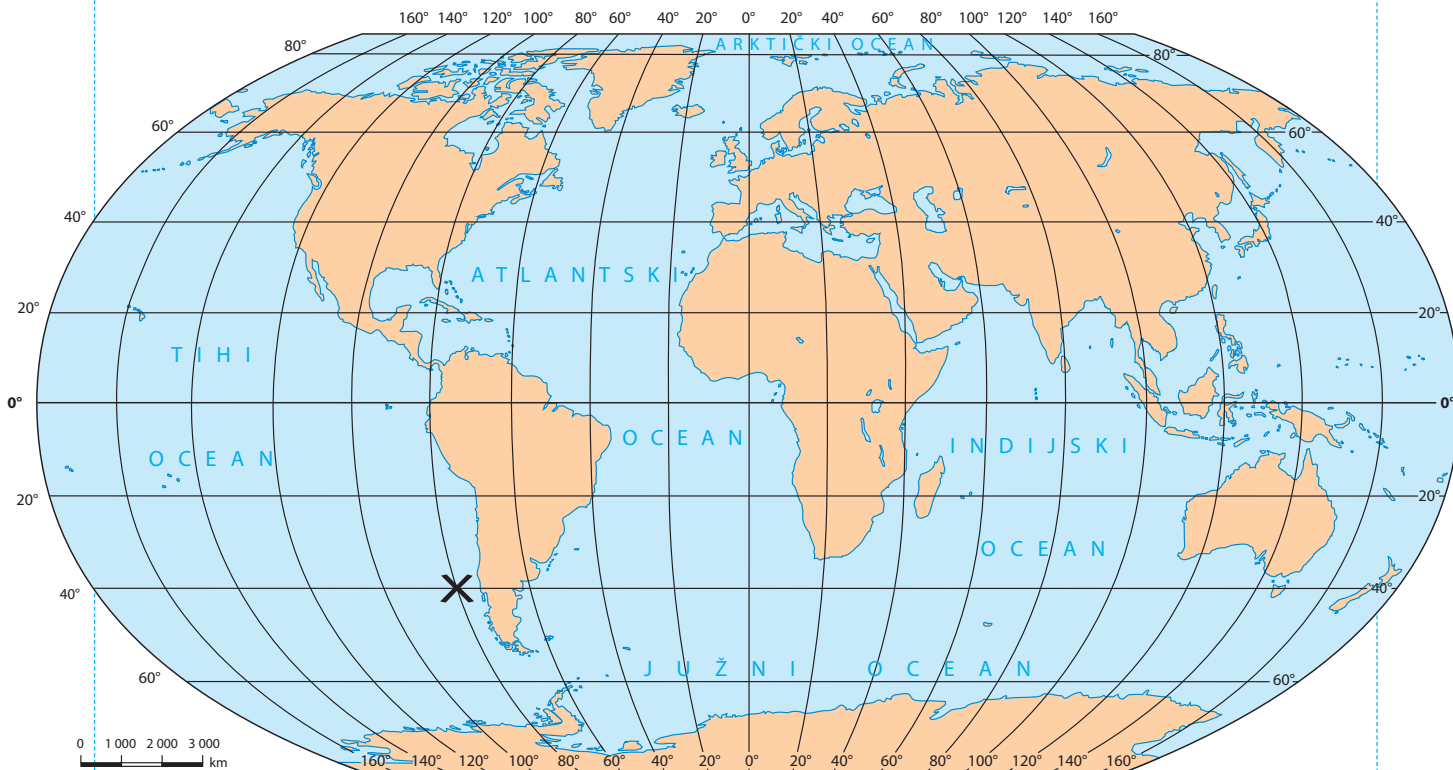
Oznaka **X** nalazi se _____ od ekvatora i _____ od početnog meridijana. Označi slovom **A** koja se nalazi 100° istočno od početnog meridijana i 40° sjeverno od ekvatora. Na kojem se kontinentu nalazi točka **A**? _____

Označi slovom **B** točku koja se nalazi 30° sjeverno i 40° zapadno od točke **A**.

Hrvatska se nalazi _____ od ekvatora i _____ od početnog meridijana.

Slovom **C** označi kontinente koji se nalaze na sve četiri Zemljine polutke.

Oboji **crvenom bojom** dio kontinenta Azije koji se nalazi na zapadnoj Zemljinoj polutci.

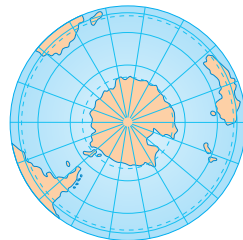
2.

U sljedećem zadatku upiši odgovarajuće slovo koje se nalazi ispred crteža u lijevom stupcu na praznu crtu ispred odgovarajućeg opisa u desnom stupcu. Jedan je crtež višak.

A.

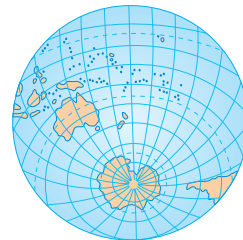
B.

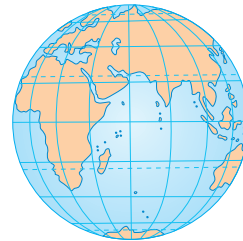
C.

D.

E.

_____ zapadna polutka

_____ južna polutka

_____ istočna polutka

_____ sjeverna polutka

3.

Odredi točnost tvrdnji. Zaokruži slovo T ako je tvrdnja točna, a slovo N ako je tvrdnja netočna.

Sve su paralele iste veličine.

T

N

Paralela jednako udaljena od Sjevernog i Južnog pola zove se ekvator.

T

N

Stupanjska vrijednost paralela očitava se na gornjem i donjem rubu karte.

T

N

Početni meridijan presijeca Europu, Afriku i Aziju.

T

N

4.

U sljedećem zadatku navedenim kontinentima pridruži pripadajuće slovo i broj.

_____ Afrika

_____ Australija

_____ Europa

_____ Južna Amerika

A. nalazi se na sjevernoj, južnoj, istočnoj i zapadnoj polutki

B. nalazi se na zapadnoj, južnoj i sjevernoj polutki

C. nalazi se na istočnoj, zapadnoj i sjevernoj polutki

D. nalazi se na južnoj i istočnoj polutki

1. Stari svijet

2. Novi svijet

5.

Dopuni rečenice odgovarajućim pojmovima.

Zamišljene kružnice koje opasuju Zemlju zovu se _____ ili _____.

Polukružnice koje spajaju Zemljine polove zovu se _____ ili _____.

6.

U sljedećem tekstu pronađi netočne pojmove, upiši ih u tablicu i ponudi točan pojam.

Stupanjska vrijednost početnog meridijana iznosi 1° . Početni meridijan prolazi kroz zvjezdarnicu u blizini škotskog grada Londona. Nasuprot početnom meridijanu nalazi se 170. meridijan koji dijeli Zemlju na istočnu i južnu polutku.

Netočan pojam	Točan pojam

4.3.

MJERILO I VRSTE GEOGRAFSKIH KARATA

1.

Dopuni sljedeće rečenice odgovarajućim pojmovima.

Prema sadržaju, geografske karte dijelimo na _____ i _____.

Crte koje na topografskim kartama povezuju mjesta iste visine nazivaju se _____.

2.

Sljedeći zadatak riješi uz pomoć priloženih mjerila.

Mjerilo 1 : 900 000

Zaokruži grafičko mjerilo. Drugi naziv za grafičko mjerilo je _____.

Prekriži brojčano mjerilo. Drugi naziv za brojčano mjerilo je _____.

Prikazano brojčano mjerilo pokazuje da 1 cm na karti iznosi _____ km u prirodi.

3.

Izračunaj!

Kolika je zračna udaljenost u prirodi između Zagreba i Čakovca ako su na karti mjerila 1 : 2 500 000 ta dva grada međusobno udaljena 3 cm?

Prostor za računanje:

Udaljenost u prirodi između Zagreba i Čakovca iznosi _____ km.